

«Men Size höwes bilen hat ýazaryn!»

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler, Ýatlamalar

написано kitapcy | 22 янвря, 2025

"Men Size höwes bilen hat ýazaryn!" «MEN SIZE HÖWES BILEN HAT ÝAZARYN!»

• ýa-da aşgabatly alym Boris Smirnowy ýatlap...

Boris Leonidowich Smirnow. Belkide, onuň adyny okyjylara tanyşdyryp oturmagyň hajatam ýok bolsa gerek. Güýçli newropotolog, gudraty güýçli neýrohrurg, Türkmenistan Ylymlar akademiýasynyň akademigi.

Ol 1891-nji ýylda Çernigowda, Kozleniçi obasynda dünýä inýar. Otuzynjy ýyllaryň ortalarynda Türkmenistana gelip, galan bütin ömrüni türkmen topragyna baglady. Ýagşylyga ýagşylyk bilen jogap berip bilýän halkymyz oňa ömürlük minnetdar boldy. Boris Leonidowich güneşli ölkämizde medisinaň aýaga galmagy üçin ähli gujur-gaýratyny gaýgymady.

Bu gezek men lukman Smirnow hakda däl-de, eýsem gadymy Hindi eposy bolan «Mahabharaty» sanskrit dilinden rusça terjime eden Smirnow barada gürrüň etmekçi. Şeýtmek bilen ol özüne ölmez-ýitmez ýadygärlik dikdi, flologiýa ylmyna uly goşant goşdy.

B. Smirnow hakda az ýazylmady. Golaýda men onuň şahsy arhiwinden birgiden hatlary bilen tanyşdym. Hatlary okap, Boris Smirnow bilen hasda golaý tanyşýarsyň. «Mahabharaty» nädip terjime edipdir, ony terjime etmäge haýsy zat sebäp

bolupdyr? Ine, şu we gaýry zatlar hakda bilmek okyjylar üçinem gyzyklanma döreder maksady bilen, men hatlaryň käbirini çapa taýarlamagy makul bildim.

* * *

1959-njy ýylyň 21-nji apreli. Akademik Boris Smirnowa

Hormatly ser!

Men Size höwes bilen hat ýazýaryn. Geçen ýyl men Siziň adyňyzy öz uly dostum P.A.Barannikowdan eşitdim. Men mundan öňem Size hat ýazypdym we şol hatyň jogabynada garaşýaryn. Men «Sowet Russiýasynda sanskrit-hindi» ady bilen kitap ýazýaryn we Siziň goldawyňyza mätäçlik çekýarin. Şu sebapli maňa Siziň golaýda aldyrylan suratyňyz, edebi işleriňiziň spisogy hemde gysgaça terjimehalyňyz gerek. Eger şu zatlar bolmasa, onda meniň işimiň gutarnykly boldugy däldir. Bu işde maňa goldaw berjekdigiňize ynanýaryn. Şeýle hem men Siziň eden «Mahabharataňyzyň» tomlaryny alyp bilsem, özümi bagtly hasaplardym.

Jogabyňyza garaşmak bilen minnetdarlyk bildirýän. Siziň Balmukund Mişraňyz.

* * *

1959-njy ýylyň 26-njy maýy.

Hormatly doktorym Smirnow!

Siziň 19-njy maýdaky ýürekdeş hatyňyz mende garaşylmadyk ýakymly duýgy döretdi. Şeýle hem men Siziň 14-nji maýda ýazan hatyňyzy aldym. Onda meniň adym görkezilmedik bolsa-da, poçta ony maňa gowşurdy.

Maňa bolan açyk göwünliligiňiz, sahylygyňyz we ýürekdeşligiňiz üçin men Size borçludyrin... Men Siziň bilen söhbetdeş bolanlygymy hemişe ýatlar ýörerin.

Suratyňyzy we terjimehalyňyzy aldym. İberen kitaplaryňyza bolsa sabyrsyzlyk bilen garaşýaryn. Men hiç bir babatda tanymal adam däl, meniň suratymyň Siziň üçin ähmiýeti ýok bolsa-da siziň islegiňizi nazarda tutup, ony ýakyn wagtlarda

ibererin.

Egerde men Size haýsydyr bir zatda gerekli bolsam, onda meni ýatlamagyňyzy haýyş edýärim.

Siziň we maşgalaňyzy hormatlamak bilen, Siziň Balmukund Mişraňyz.

* * *

Çuňňur hormatly jenap Balmukund Mişra!

26-njy maýda ýazan hatyňyza örän şat boldum. «Iki dildäki hat ýazyşlyga» razylyk bereniňiz üçin minnetdardyr.

Size iberen kitaplarymdan özüňizde galan täsirleri bilmäge örän gyzyklanma bilen garaşýaryn. Olaň adresiniň hem ýalňyş ýazylmagyndan howatyr etmän duramok. Eger-de olar size gowuşmasa, onda ikinji gezek ibererin. Köne ýürek keselim zerarly, kitaplary özüm iberip bilmänligim üçin, şeýle gümürtiklik ýüze çykýar.

İberilen kitaplaryň arasynda "Bhagawadgita (2-nji göýberiliş) hem bardyr. Men Siziň birinji neşirini okap, oňa baha bermegiňizi islämok: ikinji neşirinde, ol şu ýyl çykjak, Gitany düýpli täzedden işledim, bu kitap çykan badyna Size ony höwes bilen ibererin. Men Gita bilen 1914-nji ýylda tanyş boldum, şondan bärem onuň bilen aýrylyşamok. Onuň terjimesini on gezekden gowrak täzedden işledim, forma gözläp, her bir sözüniň, her bir pikiriň üstünde kän gezek oturdym. Näçe köp gözledigimçe, näme köp okadygymça, sonçada talap artdy. Men san skriti ömrümde bir gezek eşitmek miýesser etdi. Bu Siziň milli matam günleriňizde, bütin adamzadyň matam baglan günlerinde – Mahatma Gandiniň bu dünýäden giden wagtynda eşidipdim. Deli Gitanyň ikinji babyndan okaýyşlar berýärdi. Men şonda demimi alman diňläpdim, şonda aýalym ikimiz diňlän ýerimizi hindi äheňinde rusça aýtmaga synanyşypdyk. Görsek, bolýan ýaly.

Biziň "Ýewangeliýäni" slawýança okaýşymyz bilen Hindistanda Gitanyň okalyşy bilen bir umumylyk bar...

Men Gitanyň terjimesini halklarymyzyň doganlygyna, diýmek, Şri Krişnäniň özüne bagyşladym. Üçinji göýberilişini bolsa öz

rewolýusiýamyza bagyşladym. Ol biziň Kurukşetrimizdir.
Men Kurukşetriden soň bütin dünýäde parahatçylygyň höküm
sürjekdigine pugta ynanýaryn. Mahatmanyň hem hakdygyna çuňňur
ynanýaryn, ýöne her bir halkyň öz karmasy, öz dharmasy bar.
Mahatma ahimsäni öwredipdi, ýöne biz Şri Krişnynyň
görkezmeleri bilen gitdik...
Hoş wagtyňyz. Meniň ýürekdeş salamymy kabul ediň... Men Size
näme kömek edip bilerin.
Siziň Smirnowyňyz.

* * *

1959-njy ýylyň 19-njy iýuny.

Hormatly Mister Smirnow!

Siziň meniň 26-njy maýda ýazan hatymy alan bolmaly. Men şeýle
hem Size hindi žurnalyny ýörite banderol bilen iberipdim. Onda
meniň akademik A.P.Barannikow hakda ýazan makalam
ýerleşdirilipdi. Men Siziň ajaýyp işiňizi – «Mahabharatany»
(1-4 t.) we Siziň işiňiz hakda gysgaça syn ýazylan
«Современный Востогың» Inji sanyny aldym.
Žurnalda men Siziň işiňiz hakda gysgajyk habar ýazypdym, ol
çap edildi. Meniň « Sowet Russiýasynda sanskrit-hindi»
kitabymda, elbetde, Siz hakda örän giňişleýin ýazýaryn. Siz öz
ýaşaýyňyz, durmuş ýoluňyz we suratdaky keşbiňiz bilen maňa
Bhişmi Pitamahuny ýatladýarsyňyz. Öz işiňize wepalylygyňyz
meni Siziň öňüňizde hormat bilen baş egmäge mejbur edýär...
Size ýürekdeş Balmukund Mişra.

* * *

1959-njy ýylyň 27-nji iýuly.

Hormatly Şri Smirnow!

11-nji iýundaky hatyňyz üçin minnetdarlyk bildirýärim. Meniň
bir aý mundan «Kniga-poçta» arkaly Size iberen žurnalymy
henize bu güne çenli almanlygyňyzy eşidip, gaty geň galdym.
Onda meniň golaýda akademik Barannikow hakda ýazan makalam
ýerleşdirilipdi.

Pähim-paýhas bilen ýazylan ajaýyp hatyňyz arkaly men Siziň işiňiz hakda başga-da gymmatly zatlary bildim. Meniň size bolan hor matym güngünden artýar.

Men siziň suratyňyzyň asyl nusgasyny öz watandaşlaryma görkezmek bilen özümi bagtly hasaplaýardym.

Ýakynda SSSR-iň Hindistandaky Ilçihanasynda işleýän ýoldaş Suşkowa gabat geldim. Gürrüň arasynda ol menden Siziň gysgaça terjimehalyňyzy we suratyňyzy sorady. Men onuň haýyşyny kanagatlandyrdym. Megerem ol bu ýerde iňlis dilinde çykýan žurnalda çap etdirse gerek. Başga bir gezek men onuň ýanyna baranymda, ol maňa Siziň gowy düşen bir suratyňyzy görkezdi. Men ony haýyş edip aldym.

Siz soňky hatyňyzda Gitaly meselä çüňňür flosofki çemeleşýäňiz, dogrusy men bu hakda gürrüň gozgamaga çekinmänem duramok.

Men «Sowet Russsiýasy we sanskrit-hindi» kitabymy men öz milli dilimizde, ýagny hindi dilinde ýazýaryn.

Men Siziň soňky çapdan çykjak täze işleriňiz baradaky maglumaty alyp bilsem, örän minnetdar bolardym...

Siziň ýürekdeş Balmukund Mişraňyz.

* * *

Hindistan. Bombeý. Hindistandaky rus ilçisine Täze Deli. 1959-njy ýylyň 6-njy noýabry.

«Mahabharaty» rus diline terjime eden rus sanskritology doktor Boris Smirnow (referat žurnal, N"6, 3, 59).

Siziň ajaýyp sanskritologyňyz doktor Boris Smirnow hakda giňişleýin okap, örän begendim. Şondan soň mende onuň durmuşyny teswirleýän sanskritçe şeýle setirler döredi: «Özi harby lukman bolsada, tötänlikde sanskrit dili bilen tanşyp, ony öwrenip we söýüp, «Mahabharaty» terjime eden Boris Smirnowa ýeňiş mydam ýar bolsun! Ýlmy-barlag terjimeden birnäçe tom düzen adama şöhrat! Onuň aýaly Lýudmila bu işde oňa ýakyn hemaýatçy bolupdyr.

(Familiýasy görkezilmändir. -A.Ç.)

* * *

Çüňňur hormatlanylýan Boris Leonidowiç!

15-nji iýundaky hatyňyz we iberen öz işleriňiz üçin köp sag boluň. Olary maňa institutymyzyň işgäri gowşurdy. «Bhagawadgitanyň» we beýik hindi eposynyň üstünde alyp barýan işiňiz sowet hindiologiýasyna gaty uly goşantdyr. Bu Hindistandada özüniň mynasyp täsirini galdyrdy. Siziň işleriňiziň tapgyryndan birinji iki tomuny men Hindistana iberdim. Olar hindi edebiýatynyň niçe tarlaryna kakyp bilşiňizi duýupdyrlar. Şeýle hem meniň kakamyň Aşgabatdaky işleri hakdaky maglumatlaryňyz üçinem köp sag boluň. Ýakyn wagtda onuň eserlerinden düzilen albom çapdan çykaryljak. Täze ýylda ýagtylyk hemraňyz bolsun. Ýu.Rerih.

* * *

Hormatly Balmukund Mişra.

Siziň adyňyza «Mokşadharmanyň» üç ekzemplýarynyň iberilendigini höwes bilen habar berýärim. Biri hut özüňiz üçin, beýlekilerini hem Mhat Şri Ramakrişnä we Mahatma Gandiniň muzeýine gowşurmagyňyzy haýyş edýärim. Ýylyň ahyryna çenli ikinji göýberilişiň ikinji kitaby çapdan çykar. Onda Bhandarkara institutynyň neşiri boýunça Bhagawadgitanyň klişirlenen teksti hem-de sanskrit-rus simfoniki sözlügi ýerleşdirilendir. Şeýle kiçijik tekstde simfoniki sözlüge 700 gezek salgylanylýandygy Siziň üçin geň we gülkünç bolup görünmegem ähtimal. Hindiler özleriniň örän üýtgeşik ýatkeşligi bilen tapawutlanýarlar. R.Rollan Wiwekanandanyň bary-ýogy bir gezek uly ensiklopedik sözlügi okap, ony sözme-söz ýatdan aýdyşy hakda gürrüň berýär. Elbetde, beýle adamlar Bhagawadgita üçin simfoniki sözlügiň hajaty ýok. Ýöne bizde (bu sözüme-de degişli) munuň ýaly ýatkeşlik ýok, şoňa görä-de şeýle sözlük bize gerek bolýar. Galyberse-de, Gitanyň bu neşiri okuw kitaby görnüşine eýedir. Bizde geçen asyrda Ylymlar akadmiýasynyň çap eden uly we kiçi sanskrit-nemes sözlükleri bar. Bu diýseň üýtgeşik gollanma. Ine, men 30 ýyla golaý wagt bäri şol uly sözlükden peýdalanyp gelýän. Her

gezegem oňa haýran galmakdan ýadamok. Özümem sözlük düzýän. Men Betlingiň we Rothanyň uly sözlüginden peýdalanýan...

Nemesleriň grek we rim klassyklary babatda edişleri ýaly gadymy hindi ýadygärlikleriniň okuw neşirini taýarlamagyň wagty geldi diýip pikir edýärim...

Ogluňyz marka ýygnaýarmy? Hatda R.Tagoryň keşbi çekilen iki sany markany hem iberýärim.

Hoş wagtyňyz. Siz we maşgalaňyz meniň çyn ýürekden salamymy kabul ediň.

* * *

Çuňňur hormatlanylýan Boris Leonidowiç!

17-nji noýabrda maňa ýazan hatyňyzda eden haýyşlaryňyz dogrusynda saglygy saklaýyş minisrti bilen gürrüňdeş boldum. Daşowuzdan gaýtmak üçin Ýu.M.Wolobuýewe telegramma iberildi. Ýyladyş meselesem oňyn çözüldi. Institutyň direktorynyň orunbasary I.F.Berezine ýakyn 2-3 günüň içinde Sizi ýyladyş bilen üpjün etmek barasynda görkezme berildi.

Eger kynçylyk ýüze çyksa, meni habardar etmegiňizi haýyş edýärim.

Saglygyňyzy isleýän.

Hormatlamak bilen, Şaja Batyrow.

17.11.1959 ý.

* * *

31.05.1961 ý.

Hormatly Şri Balmukund Mişra!

... Siz menden Popow we terjimeçi swami Wiwekanandy hakda soraşýarsyňyz. Terjimeleriň uzak we täsin taryhy bar. Bular hakda menden başga hiç kim Size gürrüň berip bilmeýer.

Megerem, men özümiň wraçyň ogludygymy ýazypdym. Öz ýaş wagtlary kakam obada wraç bolup işledi. Onuň işlän ýerinden 20 km uzaklykda pomeşik (Zemindar) Popowyň uly mülki ýerleşýärdi. Ol Desna (Dnepriň akymy) derýasynyň kenarynda gözel ýerdi. Ol şol döwürde harby adamdy. Meniň oňa sataşan döwrüm bolsa ol eýýam generallykdan otstawka çykypdy. Maňa onuň iki ýa-da üç gezek duşuşmak miýesser etdi.

Onuň ady biziň jelegaýlarda haýsydyr bir syrly, adaty däl zat bilen baglanyşdyrylýardy. Haçanda men onyň bilen duşuşan wagtlarym (1919-1920 ý). Popow öz mülkünde ýaşaýardy. Megerem, gullugyny ol Peterburgda geçren bolsa gerek. Bu ýöne häki bir gepiň gerdişine görä, indi bolsa Popowyň öz agzyndan eşiden zatlarym barada aýdaýyn.

Popow Peterburgda bir professoryň gyzy bilen tanyşýar. Ol gyz gaty sowatly eken. Özem käri boýunça himik bolmaly. Popow ol gyzy jany-teni bilen söýüpdür we oňa öýlenipdir. Men ol gyzyň Italiýa barmagynyň anyk sebäplerini bilemok. Ýöne adamsynyň aýdysyna görä, ol o ýerde haýsydyr br himiki tejribe geçirip otyrka laboratoriyada ýarylyş emele gelip, ýaş gelin wepat bolýar.

Bu Popowda güýçli sarsgyn döredýär. Ol aýalynyň jesedini balzamladyp, ony gämi bilen Russiýa getirýär. Popow soň ýörite gämi bilen Desna derýasynyň akymy bilen ony öz mülküne getirip, şol ýerdede jaýlaýar...

Popow adresi gözläp tapyp, oňa öz haýşsyny ýoguň haýsam bolsa bir fenomenini görkezmegini sorayar. Pandit Popowdan hindi dillerinden bilýäniniň barlygynyýoklugyny, şeýlede onuň Hindis tanda näçe wagtlap eglenjekdigini sorapdyr. Popow özüniň hindi dillerinden hiç birisini hem bilmeýändigini aýdyp, Hindistanda ýarym ýyl, eger gerek bolsa köprägem bolup biljekdigini duýdurýär. Şonda Pandit oňa şeýle gürrüň beripdir: «Ine, men bütün ömrümi gadymy hindi flosofýasy bilen meşgul bolan adam hakyky ýog fenomenine bary-ýogy iki gezek duş geldim. Egerde swami Wiwekananda size ýog fenomenini görkezmegi zerur hasaplan bolsa, onda şondan başga hiç kim güýçli fenomen görkezip bilmez. Eger meniň gören fenomenlerim hakda bilesiň gelýän bolsa, onda ol şeýleräk bolup geçdi: meniň bilen goňsuçylykda bir ýog ýaşaýar. Elbetde men onuň bilen bu hakda hiç haçan gürrüň gozgamandym. Bir gezek ol menden «ýog fenomenini göresiň gelýärimi?» diýip sorady. Men oňa muňa uly höwesimiň bardygymy aýtdym. Şondan soň ol bir käse süýdi içdi-de, birnäçe minutdan ol içen zadyny öňküsi ýaly gaýtaryp görkezdi. Süýt diýseň tämizdi. Ikinji fenomenem şeýle bildi: Bir gezek swami Wiwekananda bilen Kalkuttada köçeden geçmeli

bolduk. Birdenem haýsydyr bir zatdan ürken kolýaska goşulan atlara gözüm düşdi. Olar göni biziň üstümüzden gelýärdiler. Men göz açyp-ýumasy salymyň içinde özümi trotuara zyňanymy duýman galdym we şeýle ýagaýda ýoldaşymy taşlap gaçanyma namys etdim. Men yzyna garadym, swami Wiwekananda hiç zat bolmadyk ýaly ellerini galdyryp, asudalyk bilen köçeden geçip barýar, öňündede şol ürken atlar dikilgazyk bolup dur.

Popow muňa akyl ýetirip, özi bilen sanskrit dilinde ýazylan kitaplaryň birnäçesini hem alyp Hindistandan yzyna gaýdarmam bolýar.

Ýolda Ýewropa gaýdyşyn gämide Swami Wiwekanandanyň iňlis dilinde neşir edilen eserlerini görüp, satyn alýar. Mälim bolşy ýaly Swami Wiwekananda ražýogyň iňlisçesiniň ýanynda öz terjimesi ni hem goşýar. Popow bularyň ählisini iňlisçeden rus diline terjime edipdir. Bu terjmeler 1911-1914 nji ýyllarda çap edildi. Popow bilen men coň 1919-njy ýylyň tomsunda duşusdym: ol medisina babatda hemde terjime bilen baglanyşykly käbir zatlar hakda meniň kömegime mätäçlik çekýärdi . Bir ýyldan soň men Popowyň aradan çykanlygyny eşitdim.

* * *

1961-nji ýylyň 30-njy iýuny.

Çuňňur hormatlanylýan ser!

...Hindistanda Siziň ylmy-barlag işleriňiz, aýratynam «Bhawadgita» hem-de «Mahabharata» barada tanşyp başladylar. Men Siziň R.F.Mýulleriň «Gadymy hindi medisinasynyň ewolýusiýasy» atly kitabyna synyňyzy uly üns bilen okadym. Men medik bolmasam-da Siziň işe çemeleşişiniňizi we çykarýan netijäňizi gaty dogry hasaplaýaryn...

Şeýle hem men Popowyň Swami Biwekandadyň eserlerini terjime edişi we ýatlamalaryňyzy örän gyzyklanma bilen okap, köp zatlar bilen tanyş boldum. Men bulary öz kitabymda ulanjak, muňa Siz garşy bolup durmarsyňyz diýip pikir edýarin.

Men Size ýurekdeş salam iberýarin we uzak ýaşamagyňyzy arzuw edýarin. Diňe bir meniňem däl, eýsemde bolsa köp sanly dostlarym Siziň Hindistana myhmançylyga gelmegiňizi isleýäris.

Elbet-de, biz Siziň saglyňyzyň o diýen gowy däldigini hem bilýaris, ýone şeýle sapar hindi-sowet medeni gatnaşyklarynyň mundan beýlägem pugtalanmagyna gaty uly ähmiýetiniň boljakdygy gürrüňsizdir.

Siziň ýürekdeş Balmukund Mişraňyz.

* * *

Hormatly kärdeş Nirmal Candra Maýtra!

Hatyňyz we Siziň ýerine ýetirmeginizde «Mahabharatanyň» VIII kitabyňyň grammofon plastinkasy üçin minnetdarlygymy bildirýarin. Gynansak-da, adresiň nätakyk ýazyylanlygy üçin men bulary gaty giç, şu ýylyň fewralynda aldym. Siziň bu plastinkalary Sowet Soýuzynda radioda eşitdirmek baradaky islegiňiz barada Türkmenistan SSR Ylymlar akademiýasy tarapyndan degişli hökümet organlaryna ýetiriler.

Siziň başlangyjyňyzy gutlap, Size uly üstünlikler arzuw edýarin. Siziň işiňiz barada TSSR Ylymlar akademiýasynyň Prezidiumyna habar ýetirdim. Gynansak-da, bu babatda meniň hemaýatym şunuň bilen çäklenýär, sebäbi saglygym aktiw hereket etmäge maňa mümkinçilik bermeýär.

Siziň ýeriňize ýetirmegiňizde «Mahabharatanyň» VIII kitaby mende uly täsir galdyrdy.

Çärýek asyrdan gowrak wagt bäri «Mahabharatanyň», şeýle hem «Bhawadgitanyň» ritmlerine diň saldym. Gitanyň terjimesiniň birinji sözünden tä iň soňky sözüne çenli 10 gezekden gowrak täzeden işledim. Bu maňa, janly sanskrit sözlerini`eşitmedik adam üçin aýratynam agyr düşdi.

«Bhawadgitanyň» ikinji babyny men iň agyr günlerde, ýagny Hutaşana Mahatmanyň jesedini alyp çykanda ilkinji gezek eşidipdim. Görüp otursaň, Sanskrit ritmlerini rusça terjimede berip bolýan ekeni.

Hoş wagtyňyz.

«Bhagawadgitanyň» we «Mokşadharmanyň» rusça terjimelerini meniň minnetdarlygymyň alamaty hökmünde kabul etmegiňizi haýyş edýarin.

Ýürekdeş hormatlamak bilen B.Smirnow. Ýatlamalar